

Літня школа «Культури пам'яті на прикладі Буковини»

Landhaus Rothenberge та Мюнстерський університет

Час прийому їжі Landhaus Rothenberge:

- 08:30 – Сніданок (не подається у день приїзду)
- 10:30 – Перерва на каву 1
- 12:00 – Обід
- 15:00 – Перерва на каву 2 (за бажанням у день від'їзду)
- 18:00 – Вечеря (не подається у день від'їзду)

→ Ранковий блок: 09:30 – 11:30 (включно з перервою на каву)

→ Післяобідній блок: 14:00 – 16:00 (включно з перервою на каву)

→ Вечірня доповідь: 19:00 – 20:00 (30 хвилин + дискусія)

Неділя, 07.09.25:

Прибуття німецьких учасників до Мюнстера; перша спільна **вечеря** з привітанням усіх учасників та презентацією програми.

Понеділок, 08.09.25:

09:00: Трансфер до "Landhaus Rothenberge"

Буковина як полікультурний регіон - історичні передумови

Перша половина дня

Проф. д-р. Яна Остеркамп (Аугсбург, «Інститут Буковини»):

Історичний розвиток Буковини

До кінця 18 століття історія Буковини була тісно пов'язана з Молдавськими князівствами та історичним регіоном Молдови, перш ніж вона стала частиною Габсбурзької монархії у 1774 році. Від Середньовіччя і Раннього Нового часу до Нової та Новітньої історії Буковина виконувала роль імперської буферної зони на перетині різних імперій і великих держав, що змінювали одна одну. Тому воркшоп спочатку ознайомить учасників з методологічними та концептуальними інструментами (порівняльної) історії імперій, які стануть корисними для Буковини. Часові рамки дослідження охоплюють 19 та початок 20 століття. Типовими рисами імперської буферної зони були, до прикладу, багатонаціональність і багаторелігійність населення. Центр імперії Відень використовував Буковину водночас зі столицею Чернівцями як «вітрину» монархії: заснування університету, освітніх і соціальних закладів та приєднання до залізничної мережі мало цілком виразну політичну функцію. Фокус на історії імперії призначений для того, щоб спільними зусиллями опрацювати історичні особливості цього регіону в ширшому контексті.

Друга половина дня

Д-р. Оксана Матійчук (германістика, Чернівецький національний університет):

Українське місто Чернівці як місце пам'яті для багатьох народів

Центр Північної Буковини та столиця найменшої області України, Чернівці, і сьогодні залишаються одним із найбільш національно та культурно різноманітних міст сучасної України, навіть якщо їхній етнічний і культурний склад суттєво відрізняється від того, що був на початку 20-го століття. З моменту здобуття Україною незалежності в 1991 році місто намагається вшановувати своє багатозарове, багатонаціональне минуле. Це проявляється у різноманітних формах і форматах: пам'ятники та меморіальні дошки, назви вулиць та публікації, міжнародні культурні проєкти та цікаві ініціативи місцевих митців. Під час воркшопу ми звернемо особливу увагу на зримі сліди цієї історії в міському просторі. На етапі підготовки українська група здійснить кілька дослідницьких прогулянок, вивчаючи вибрані пам'ятники, меморіальні дошки та назви вулиць. При цьому ми також хочемо опитати перехожих, чи знають вони, ким були, наприклад, Якоб фон Петрович (вірменський бургомістр), Раймунд Фрідріх Кайндль (німецький історик, професор Чернівецького університету), Грегор фон Реццорі (німецькомовний письменник італійського походження), Роза Ауслендер (німецькомовна єврейська поетеса) або Лев Когут (український журналіст і видавець) і чому їх вшановують в сучасних Чернівцях. Також ми знімемо короткі відеоролики, які будуть презентовані та обговорені під час літньої школи.

Вечірня доповідь

Проф. д-р. Ульріке Людвіг (історія раннього нового часу, Мюнстерський університет):

Правове розмаїття на Буковині - європейський виняток чи норма?

На основі проведеного дослідження в доповіді, по-перше, розглядатиметься питання, яким чином правотворчість, юридична практика та правовий розвиток на Буковині характеризувалися формами правового розмаїття. По-друге, буде обговорено, до якої міри правове розмаїття, що спостерігається, слід розглядати як регіональну особливість чи як типовоє явище домодерного, а також модерного права. При цьому будуть представлені не лише результати емпіричних досліджень, але й різні підходи, які можуть бути використані для концептуалізації та класифікації форм правового розмаїття, а також правової стандартизації.

Вівторок, 09.09.25: Історія єврейської культури на Буковині

Перша + друга половини дня

Проф. д-р. Регіна Грундманн (юдаїка, Мюнстерський університет), проф. д-р. Роланд Грушка (єврейські літератури та їдиш, Гейдельберзький інститут юдаїки):

Релігійні, політичні та мовні аспекти юдаїзму на Буковині

Протягом 19 століття Буковина перетворилася на один з культурних та економічних центрів східноєвропейського юдаїзму. Ашкеназьке єврейське населення коронного краю відображає розмаїття його культурних, релігійних і

політичних орієнтацій у невеликому обсязі: акультурована німецькомовна єврейська буржуазія, переважно прихильна до єврейського Просвітництва (Гаскала), жила поряд з їдишомовним, традиційно релігійним, переважно хасидським прекаріатом; прогабсбурзькій асиміляції протистояли єврейські національні рухи, такі як сіонізм (пов'язаний з рухом за мову іврит) та їдишизм. На воркшопі будуть розглянуті різні релігійні та політичні течії, присутні в середовищі буковинського єврейства в 19 столітті та на початку 20 століття, а також особлива ситуація єврейської багатомовності на Буковині, поява їдишизму як мовного та культурного руху та роль Чернівців як місця проведення першої конференції з питань мови їдиш у 1908 році.

Вечірня доповідь

Проф. д-р. Амі Колін (Університет Піттсбурга):

„Bukowina-Radikal“ (« Буковинський радикал ») Пауля Целана

У своєму есе „Das Tor des Übersetzers oder Celan liest Japanisch“ («Ворота перекладача, або Целан читає японською», 2013) Йоко Тавада звертає увагу на незвичайну паралель між лірикою Пауля Целана та японською поезією: саме неодноразове використання Целаном певних метафор Тавада вважає аналогом японських та китайських «кореневих знаків» і називає їх «радикалами» його поезії (Yoko Tawada, «Das Tor des Übersetzers oder Celan liest japanisch», Zeitschrift für interkulturelle Germanistik 4, 2013, Heft 2, S. 121-134). Натхненна спостереженнями Тавади, лекція буде присвячена «кореневим знакам» Целана - його «радикалам». Деякі з «кореневих знаків» Целана, такі як «Тог» (ворота), «Brunnen» (колодязь) і «Krug» (глечик), займають ключові позиції в його творчості. Вони повторюються як у його ранніх віршах чернівецького періоду, так і в текстах, написаних у Парижі, пов'язуючи його ранню та пізню творчість, але водночас виявляючи фундаментальні відмінності, які викликає його мінлива концепція мови. Метаморфоза цих «радикалів» нагадує один із меридіанів, які Целан знайшов, коли вирушив в увяну подорож у власне минуле. У своїй «меридіан-промові» (1960) Целан описав цю подорож до свого «вчорашнього світу» як «дослідження топосів у світлі утопії». Багатозначний вислів Целана свідчить про те, що Буковина, регіон «людей і книг» (Paul Celan, «Ansprache anlässlich der Entgegennahme des Literaturpreises der Freien Hansestadt Bremen», GW5, т. 3, с. 185), звідки він походить, є лише далекою мрією, утопією у світі, затаврованому Другою світовою війною, Голокостом і Холодною війною. У лекції буде проаналізовано «дослідження топосів» Целана та досліджено роль взаємодії між його багатомовним буковинським контекстом та його концепцією утопії для генезису його поезії.

Середа, 10.09.25: Пам'ять і література

Перша половина дня

Проф. д-р. Регіна Ґрундманн (юдаїка, Мюнстерський університет), проф. д-р. Ірина Вутсдорфф (славістика та загальне і порівняльне літературознавство, Мюнстерський університет):

Пам'ять про Буковину та Шоа (Голокост) у творчості Пауля Целана та Розі Ауслендер

На Буковині, особливо в багатоетнічних і багатомовних Чернівцях, протягом останніх століть розвивалася багата єврейська культура, яка зазнала нищівного удару під час Голокосту. Пам'ять про цю єврейську культурну спадщину помітно присутня у творчості німецькомовних єврейських авторів, таких як Роза Ауслендер і Пауль Целан, чия творчість значною мірою характеризується цезурою Шоа. Напруженість між пам'яттю та боротьбою за мову простежується вже у назвах їхніх поетичних збірок, таких як „Niemandrose“ («Нічийна троянда», Пауль Целан) чи „Blinder Sommer“ («Сліпа літо», Роза Ауслендер). У рамках *close reading* (уважне, вдумливе читання) вибрані вірші будуть прочитані та обговорені з особливим акцентом на цьому аспекті.

Друга половина дня

Д-р. Ольга Кравчук (германістика, Чернівецький національний університет):

Сприйняття німецькомовної літературної спадщини міста Чернівці у мистецьких та культурних проєктах

Чернівці є яскравим прикладом того, що сьогодні в культурології під міським простором розуміють «палімпсест застиглої та нашарованої історії» (за Ассманн). Сучасне місто знаходиться в парадоксальній ситуації: з одного боку, воно відоме в німецькомовному світі завдяки своєму минулому, а з іншого - це багатонаціональне, мультикультурне минуле є викликом для сучасних мешканців міста. Літературна спадщина важливих німецькомовних авторів з Черновців, таких як Пауль Целан, Роза Ауслендер та Зельма Меєрбаум-Айзінґер, до сьогоднішнього дня викликає не лише наукову рефлексію, а й значний медійний інтерес. На прикладі вибраних проєктів ми хочемо показати культурне життя міста, в якому не лише пам'ятають, але й звертаються до сьогодення та майбутнього у формі міжнародного поетичного фестивалю, читань, презентацій книг, письменницьких майстер-класів, онлайн-резиденцій та поетичних перформансів.

Вечірня доповідь

Д-р. Тарас Гринівський (журналістика, Чернівецький національний університет):

Багатоголосся регіону - багатоголосся преси. Видавнича та книжкова сфери на Буковині до 1918 року

У доповіді буде висвітлено розвиток преси та книговидання на Буковині за часів Австро-Угорщини. Ця сфера характеризувалася мовним багатоголоссям, адже регіон населяли представники дев'яти національностей. У результаті цього видання виходили німецькою, українською (тоді - русинською), румунською, польською, їдишем, а також іншими мовами. Уряд Габсбургів проводив досить толерантну і демократичну політику щодо народів, які населяли цю територію. Найбільше періодичних видань виходило німецькою (від 24 до 50 у різні роки), українською (10-20) та румунською (8-15) мовами. Іншими мовами їх було менше, і їхня кількість постійно змінювалася.

Зародження книгодрукування на Буковині датується кінцем 18 століття і пов'язане з ім'ям німецького друкаря Петера Екгардта. Він друкував книги німецькою, церковнослов'янською, румунською, українською та польською мовами. Він також був засновником першого журналу на Буковині „Bukowiner Kalender“ («Буковинський календар», 1812), який надавав буковинцям інформацію про релігійні свята католицької, протестантської та православної церков, юдаїзму, а також ісламу.

Четвер, 11.09.25: Культура(и) пам'яті та політика(и) пам'яті

Перша половина дня

Проф. д-р. Детлеф Поллак (соціологія релігії, Мюнстерський університет), проф. д-р. Регіна Ельснер (східне християнство, Мюнстерський університет), д-р. Лариса Олексичина (германістика, Чернівецький національний університет):

Внесок церков в Україні для зміцнення української національної свідомості з 1991 року

Відразу після здобуття Україною міжнародно-правового суверенітету в 1991 році були зроблені перші спроби зміцнити слабо розвинену українську національну свідомість шляхом звернення до релігійних та церковно-історичних джерел. Проте ефективність цих зусиль була мінімальною. Через конфесійну роздробленість церковного простору не було більшості, яка б виступала за зміцнення української православної національної церкви. Навпаки, одразу після розпаду Радянської імперії переважали зусилля, спрямовані на досягнення порозуміння і примирення, особливо між різними християнськими церквами. З початком загострення конфронтації з Росією та її загарбницької війни проти України, національна гордість українців стає ще більш виразною. Той факт, що водночас зростає підтримка демократичних норм і цінностей, свідчить про поступове наближення України до європейської спільноти. Провідними питаннями семінару є наступні: Яку роль відіграють церкви в цих напружених процесах політичних і соціальних змін? Наскільки церкви в Україні політизовані і які богословські концепції відіграють у цьому роль? Які релігійні традиції, який зміст і форми культури пам'яті підтримуються і як суспільно-політична ситуація відображається у повсякденному житті громад?

Друга половина дня

Д-р. Катерина Кобченко (історія Східної Європи, Мюнстерський університет):

Українська історична політика та культура(и) пам'яті під час періоду змін

Протягом усієї своєї новітньої історії, починаючи з 1991 року, Україна перебуває у пошуках спільних форм національної культурної пам'яті. Початком цього процесу стало передусім прощання з радянським минулим і його символами у культурному просторі, зокрема так званий «ленінопад» (масове знесення пам'ятників Леніну). Подальші етапи цього процесу формувалися під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх політичних факторів, серед яких, насамперед, Євромайдан (Революція Гідності) 2013-2014 років і прийняття законів про декомунізацію у 2015 році.

Іншим вирішальним фактором впливу стала війна Росії проти України, яка розпочалася з анексії Криму та агресії на Донбасі, а з 2022 року переросла у повномасштабне вторгнення. Це призвело до переходу від дерадянзації до дерусифікації України, тобто до боротьби з російськими культурними символами як колоніальними знаками, що стало однією з форм спротиву в гібридному вимірі війни.

Загальний огляд цих процесів формує основний фокус тематичного блоку, а важливою другорядною темою є питання історичного регіоналізму та особливостей локальних традицій пам'яті в різних регіонах України.

Вечірня доповідь

Проф. д-р. Трауготт Розер (практична протестантська теологія, спеціалізація Spiritual Care (Духовна турбота), Мюнстерський університет):

Відкриті рани минулого: робота з пам'яттю у сфері духовної турботи

У лекції йдеться про досвід лікарняної та паліативної духовної опіки, де наслідки нацистської епохи відчувалися в сім'ях і пацієнтах - як єврейських, так і християнських або переслідуваних з ідеологічних причин - і розмірковується про них з огляду на травми, залишені нинішньою російською загарбницькою війною, щоб показати перспективи сімейно-біографічної системної та духовної опіки.

П'ятниця, 12.09.25: Література(и) пам'яті

Перша половина дня

Д-р. Лариса Олексичина (германістика, Чернівецький національний університет), Каті Бруннер (лекторка DAAD, Чернівецький національний університет), проф. д-р. Ірина Вутсдорфф (славістика, Мюнстерський університет):

Тема пам'яті в сучасній українській літературі

Тема пам'яті присутня у багатьох творах сучасної української літератури. За допомогою уривків з обраних творів буде проведено порівняльний аналіз різних поетологічних підходів: зокрема, для Буковини характерні романи Марії Матіос „Черевички Божої матері“ (2013; нім. „Mitternachtsblüte“, 2015) та „Букова земля“ (2019, нім. „Buchenland“). Роман Тані Малярчук „Забуття“ (2016, нім. „Blauwal der Erinnerung“, 2019) обговорює подібну тему разом з циклом романів Софії Андрухович „Амадока“ (2020; нім. „Amadoka“ у трьох частинах 2023-2024), де розглядаються неоднозначні стосунки між колективною, індивідуальною та родинною пам'яттю і забуттям.

Друга половина дня

Молодш. проф. Крістіна Класмайер (славістика, Мюнстерський університет), Камі Бруннер (лекторка DAAD, Чернівецький національний університет):

Переклади - передача та збереження

Історія культурних переплетінь на Буковині завжди була також історією перекладу та перекладацької діяльності, як між різними мовами, так і між різними просторами. На прикладі акторів, умов і результатів перекладацьких процесів ми розглянемо функції, а також асиметрії в контексті пам'яті, культурної ідентифікації та концепцій Європи.

16:00: Трансфер до Мюнстера

18:30 (?): Вечірній захід

Презентація документального фільму "Красна Маланка" (2012, режисер Дмитро Сухолиткий-Собчук) (<https://www.youtube.com/watch?v=4V5sljtkSJ8>)

Д-р. Валентин Пещанський (славістика, Мюнстерський університет): кінематографічний коментар та дискусія

У цьому фільмі йдеться про українську традицію напередодні Нового року (за юліанським календарем 13 січня) з карнавальними елементами, яка збереглася в особливому вигляді переважно в деяких селах на Буковині поблизу румунського кордону, частково відновлена після здобуття незалежності. Вона вважається нематеріальною культурною спадщиною. У фільмі показано окремих акторів та персонажів вистави «Маланка» протягом усього циклу підготовки, святкування та заключного етапу. Глядачі супроводжують героїв і в їхньому повсякденному житті

з усіма їхніми викликами, радощами та катастрофами. Фільм цікаво передає багатомовність регіону.

Субота, 13.9.25: Історія та пам'ять на місці заходу

10:00-12:30

Петер Рьомер та Евелін Деллер (історичне місце «Вілла тен Гомпель» („Villa ten Hompel“) - меморіал і музей, Kaiser-Wilhelm-Ring 28, 48145 Münster, www.villatenhompel.de):

Екскурсія виставкою та обговорення ключових моментів

12:30-13:30: Обідня перерва, самоорганізація

13:30-15:00

Петер Рьомер (історичне місце «Вілла тен Гомпель» („Villa ten Hompel“) - меморіал та музей):

Екскурсія містом із акцентом на місця пам'яті з політичним значенням в Мюнстері

Неділя, 14.09.25

вільний час; підготовка фінальних презентацій

Понеділок, 15.09.25: Пам'ятні місця

Проф. д-р. Єнс Нібаум (історія мистецтва та архітектури), проф. д-р. Регіна Ельснер (східне християнство), проф. д-р. Рікарда Вульпіус (історія Східної Європи, всі - Мюнстерський університет), д-р. Наталія Нечаєва-Юрійчук (історія, Чернівецький національний університет), д-р. філософії Світлана Біленкова (Київський національний університет будівництва і архітектури / Університет неперервної освіти, Кремс, Нижня Австрія):

Важливі пам'ятні місця у Чернівцях та Мюнстері

Студенти працюють в українсько-німецьких тандамах, вивчаючи вибрані будівлі обох міст з історичної, мистецтвознавчої та східноцерковної перспективи, зберігаючи значну жанрову симетрію (церкви, кладовища, резиденції (Митрополичий палац у Чернівцях, замок у Мюнстері), меморіали війни, ратуші, єврейська спадщина тощо). Вони аналізують, яким чином (частково) суспільна пам'ять про ці будівлі була збережена та як ці будівлі стали місцями пам'яті у сенсі концепту П'єра Нора. Планується, що відповідні місця будуть вибрані ще до початку літньої школи та представлені за допомогою зображень/джерел або безпосередньо в Мюнстері.

Вівторок, 16.09.25

9:30(?): **Прийом у Залі миру (Friedenssaal)** міста Мюнстер представником міста (підтверджено)

Потім: Завершальна підготовка до фінальної презентації

18:30: Студійна сцена Мюнстерського університету:

Презентація результатів літньої школи в поєднанні з **відкриттям мандрівної виставки «Історичні зміни та різноманітність міського ландшафту Чернівців» („Historischer Wandel und Diversität im Stadtbild von Czernowitz“)**, є проєкт Центру Gedankendach у співпраці з асоціацією Begegnung in Falkensee e.V. в рамках програми RhizomRazom Українського інституту в Німеччині (2024).

20:00: Прощальна вечеря (Піцерія “Мосса d’Or”)

Середа, 17.09.25: Від'їзд українських учасників

